

УДК 338.43:339.923

Копитова І.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та адміністрування,
Житомирський національний агроекологічний університет

Федоренко В.О.

кандидат філософських наук, професор МКА,
завідувач кафедри суспільно-гуманітарної
та фундаментальної підготовки,
Житомирський інститут
Міжрегіональної академії управління персоналом

ВПЛИВ ГЛОБАЛІСТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ НА ПРОЦЕС ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

У статті запропоновано філософсько-економічний аналіз впливу глобалістичної свідомості на процес європеїзації соціально-економічної та воєнно-політичної сфер сучасного українського суспільства. Філософсько-економічне розуміння сутності, змісту, механізму впливу глобалістичної свідомості на процес входження в євроатлантичне співтовариство розкриває залежність ефективності цього процесу від двох основних чинників: по-перше, від стану суб'єктивних і об'єктивних умов та їх урахування; по-друге, від оптимальності функціонування основних структурних елементів процесу та їх зооптимізованості. Особливу увагу автори зосереджують на аналізі об'єктивних і суб'єктивних умов, які пов'язані із веденням Україною гібридної війни, станом економіки, глобалістичною свідомістю сучасного українського суспільства, що суттєво впливає на особливості процесу європеїзації.

Ключові слова: глобалістична свідомість, соціально-економічний складник, воєнно-політичний складник, європеїзація, європейські норми, європейські стандарти, процес.

ВЛИЯНИЕ ГЛОБАЛИСТИЧЕСКОГО СОЗНАНИЯ НА ПРОЦЕСС ЕВРОПЕИЗАЦИИ СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНЫ

Копытова И.В., Федоренко В.А.

В статье предложен философско-экономический анализ влияния глобалистического сознания на процесс европеизации социально-экономической и военно-политической сфер современного украинского общества. Философско-экономическое понимание сущности, содержания, механизма влияния глобалистического сознания на процесс входжения в евроатлантическое содружество раскрывает зависимость эффективности этого процесса от двух основных факторов: от состояния субъективных и объективных условий и их учета; от оптимальности функционирования основных структурных элементов процесса и их зооптимизированности. Особое внимание авторы сосредотачивают на анализе объективных и субъективных условий, которые связаны с ведением Украиной гибридной войны, состоянием экономики, глобалистическим сознанием современного украинского общества, которое существенно влияет на особенности процесса.

Ключевые слова: глобалистическое сознание, социально-экономическая составляющая, военно-политическая составляющая, европеизация, европейские нормы, европейские стандарты, процесс.

INFLUENCE OF GLOBAL CONSCIOUSNESS
OF THE PROCESS OF EUROPEANIZATION OF MODERN UKRAINE

Kopytova Iryna, Fedorenko Valeriy

In the article the philosophical and economic analysis of influence of global consciousness on the process Europeanizing of the social and economic, military-political sphere of modern Ukrainian society is offered. The Philosophical-economic understanding of essence of maintenance, mechanism of influence of global consciousness on the process of included in a Euro-Atlantic common wealth opens dependence of efficiency of this process on two basic factors: to the state of subjective and objective terms and their taking into account; to the optimality of functioning of basic structural elements of process and their optimization. The special attention authors concentrate on the analysis of objective and subjective terms, which is related to the conduct of hybrid war, state of economy, globalist consciousness of modern Ukrainian society, which substantially influences on the features of process of Europeanization. One of important directions of reformation of socio-economic and military-political spheres of modern Ukrainian society in the conditions of Euro-Atlantic integration and collaboration from NATO, a prosecution of hybrid war on East of Ukraine is forming of globalist consciousness of Ukrainian society. The phenomenon of global consciousness is examined as the special form of public consciousness, that represents public estimations and relations in relation to a value, features, ways of decision of global problems (ecological, military-political, socio-economic, military-political, religious, humanitarian; and comes forward as a ponderable factor of influence on the modern state of Ukrainian society. drawn conclusion, that global consciousness and her socio-economic and military-political to composition are substantial determinants of efficiency of process of euro integration and collaboration from NATO. The Philosophical-economic understanding of character and features of influence of global consciousness on a world view, activity and behavior of citizens of Ukraine allows subjects of state administration considerably to improve quality decisions of tasks, which stand before modern Ukrainian society.

Keywords: globalistic consciousness, socio-economic constituent, military-political constituent, europeanizing, European norms, European standards, process.

Постановка проблеми. Одним із важливих напрямів реформування соціально-економічної і воєнно-політичної сфер сучасного українського суспільства в умовах євроатлантичної інтеграції та співпраці з НАТО, ведення гібридної війни на Сході України є реформування глобалістичної свідомості українського суспільства та врахування в управлінській діяльності характеру її впливу на процес європеїзації України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначена проблема перебуває у центрі уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців: Г. Алмонда, Г. Аппеля, Л. Брауна, У. Зедельмаєра, В. Бабкіна, Т. Букковола, Р. Колісніченка, І. Рафальського, М. Стадніка, М. Требіна та ін. У їхніх працях розглядаються актуальні проблеми глобалістичної свідомості людства та її вплив на діяльність людини, на процеси глобалізації, європеїзації» відповідно до вимог європейських стандартів і норм, на систему європейської безпеки. Разом із тим у межах цих досліджень існує чимало невивчених і суперечливих питань, у тому числі пов'язаних з євроінтеграцією України, на що вказують і самі дослідники.

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати особливості й характер впливу соціально-економічного та воєнно-політичного складників глобалістичної свідомості на процес європеїзації сучасного українського суспільства та обґрунтувати необхідність їх урахування в управлінській діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціально-економічні процеси в Україні пов'язані, з одного боку з вибраним євроатлантичним вектором розвитку та співпрацею з НАТО, з іншого – з реальним соціально-економічним станом українського суспільства. На думку українського дослідника М. Стадніка, стан економіки України вимагає негайного припинення дії механізмів її руйнації. За роки її реформ ВВП скоротився з 157,9 млрд. дол. США (1990 р.) до 99,3 млрд. дол. США (2014 р.), тобто на 62%. Зовнішній борг на одного громадянина становить 2 942 дол. США. Реальна

заробітна плата зменшилася майже втричі, а грошові доходи населення – у 8,7 рази. Безробіття (разом із прихованим) становить 40%, а серед працівників науки – 90%. Відсутність наукового обґрунтованої програми реформ, бездумне сприйняття програми «шокової терапії» МВФ та СБ, що відтворила в Україні основні руйнівні чинники кризи США 1929–1933 рр., гіперінфляція, криза платежів, зниження якості робочої сили і, нарешті, фінансовий крах. Суттєво мінімізує ефективність стратегії соціально-економічного розвитку військовий конфлікт на Сході України [1, с. 250–251].

Наведені дані ще раз підтверджують, що євроатлантична інтеграція, співпраця з НАТО – досить складне, пов'язане з вирішенням багатьох протиріч соціальне явище, яке й є предметом дослідження багатьох наук: філософії, політології, менеджменту, економіки, психології, соціології, воєнної науки та ін. Філософсько-економічне розуміння сутності, змісту цього процесу розкриває залежність його ефективності від двох основних чинників: стану об'єктивних і суб'єктивних умов та їх урахування; оптимальності функціонування основних структурних елементів процесу і їх зооптимізованості. Одним із ключових об'єктивних чинників детермінації ефективності процесу євроінтеграції є, по-перше, стан глобалістичної свідомості європейського та українського суспільства в їх взаємозв'язку, по-друге, «європеїзація» відповідно до вимог європейських норм і стандартів НАТО. Тільки успішне виконання країнами-кандидатами всіх умов дає право на членство в ЄС. Така практика дістала в науковій літературі назву європеїзації. Найбільш лаконічне і водночас всеохоплююче визначення цього феномена дають Ф. Шімелфеннінг та У. Зедельмаєр [2, с. 12].

Взаємовідносини між ЄС як політико-економічним співтовариством і НАТО як військовим блоком висвітлено в дослідженнях Г. Аппеля [3] й А. Лейсеса [4]. При цьому необхідно враховувати, що певним трампліном на шляху до вступу для країн регіону Централь-

ної та Східної Європи в ЄС послужив саме виступ до НАТО, який значно підсилював позиції країн-кандидатів таким вагомим важелем впливу, як підтримка з боку США. Тут, на нашу думку, буде доречним згадати про те, що в західній науковій літературі немає єдності поглядів щодо місця і ролі НАТО на міжнародній арені та розширення цієї військово-політичної організації на Схід. Підтвердженням цього можуть бути доволі гострі дискусії між представниками двох основних шкіл міжнародних відносин, зокрема між так званими конструктивістами (*constructivists*) та реалістами (*realists*) [3; 4].

Конструктивісти, зокрема А. Вієнер, Х. Сьюрсен, К. Фієрке, Ф. Шіммельфеннінг та ін., однозначно позитивно оцінюють діяльність НАТО та є відвертими прихильниками просування цієї організації на Схід [4, с. 5–7]. Натомість реалісти, а це такі відомі дослідники, як У. Маттілі, Дж. Мейршеймер, Л. Скалнес, К. Уолц та ін., ставляться до НАТО доволі скептично й критично. Так, наприклад, видатний американський фахівець Кеннет Уолц ще на початку 90-х років висловив ідею і навіть розробив сценарій щодо розпуску цієї організації (*the end – of – NATO scenario*) [5]. Щодо продовження існування НАТО, зокрема її розширення на Схід, то реалісти закликають США та провідні країни члени до стриманості та ретельного врахування всіх можливих утрат та надбавь як для кандидатів на вступ, так і для самої організації. Місце України в новій системі європейської безпеки – предмет аналізу Т. Букковолла [6]. Ці погляди західних та вітчизняних дослідників знаходять своє відображення й у суспільній свідомості громадян США, ЄС та України. Отже, вітчизняним науковцям і практикам слід це враховувати. Взагалі в умовах сучасної України потрібно враховувати вплив глобалістичної свідомості, особливо її соціально-економічного і військово-політичного складників, на ефективність процесу євроінтеграції та співпраці з НАТО.

Особливий інтерес для нашого дослідження становлять праці, автори яких розкривають сутність та зміст як позитивних, так і негативних зовнішніх впливів, які пов'язані з глобалістичною свідомістю. Феномен глобалістичної свідомості як особливий форми суспільної свідомості відображає суспільні оцінки й ставлення щодо значення, особливостей, шляхів вирішення глобалістичних проблем (екологічних, військово-політичних, соціально-економічних, релігійних, гуманітарних) і виступає вагомим чинником впливу на сучасний стан українського суспільства. Питанню вивчення глобалістичної свідомості людства приділяли увагу такі західні і вітчизняні науковці, як Г. Алмонд, Л. Браун, С. Верба, Д. Медоуз, В. Андрущенко, В. Бех, М. Головатий, Р. Колісниченко та ін. Український дослідник Р. Колісниченко вважає, що загалом у структурі глобалістичної свідомості доцільно виділити глобалістичну психологію та глобалістичну ідеологію. Глобалістична психологія ґрунтується на переважно емоційному оцінюванні безпосереднього життєвого досвіду у площині глобальної проблематики. Глобалістична ідеологія включає в себе ідеї та погляди стосовно світових викликів, що здобуті в результаті відповідних наукових досліджень та дають можливість об'єктивно проаналізувати причини, закономірності трансформацій і шляхи вирішення загальнопланетарних проблем. Аналогічно структурним компонентам суспільної свідомості слід виокремити пізнавальну, оціночну, емоційну, моти-

ваційно-вольову сфери та глобалістичну свідомість [7, с. 104–105]. Залежно від характеру глобалістичних проблем можна виокремити такі складники глобалістичної свідомості: гуманітарний, екологічний, релігійний, соціально-економічний та військово-політичний. Особливе значення в контексті нашого дослідження мають соціально-економічний і військово-політичний складники. Військово-політичний складник включає проблеми війни і миру, розповсюдження ядерної зброї, поширення тероризму, нових форм і видів збройної боротьби, збройного захисту, недоторканості та цілісності своєї Батьківщини. Наведені проблеми мають велику актуальність у сучасній Україні, яка вже шостий рік веде гібридну війну. У військово-політичній свідомості відображаються важливі реальності епохи, рівень розвитку суспільства, особливості соціально-економічного стану і соціальної структури суспільства та системи суспільних відносин. У межах соціально-економічного складника глобалістичної свідомості відображаються проблеми бідності та економічної нестабільності. Бідність є одним із найбільш болючих негараздів людства, від міри вирішеності якого залежить розв'язання низки військово-політичних, гуманітарних та інших складників світових негараздів. Для вивчення особливостей оцінювання населенням важливості глобалістичних проблем британською соціологічною службою *You Gov* протягом листопада-грудня 2015 р. було проведено опитування громадян 17 країн світу. Злидні, голод, нестачу питної води вважають найбільш болючою соціально-економічною проблемою 59% респондентів, що ставить її на друге за значенням місце у світі після терористичної загрози. Важливість для опитаних цієї проблеми зумовлена простотою її розуміння, широкою світовою поширеністю як самої бідності, так загальнодоступною інформацією про неї. Менше половини (48%) погоджуються з глобалістичним характером проблеми економічної нестабільності, найбільш відчутними негативними виявами якої можуть бути нестійкість зростання економіки, її фрагментарність, різка контрастність глобального економічного розвитку та періодичні світові фінансово-економічні кризи, які суттєво впливають на стан регіональних і національних економік. Найвищий рівень (60%) сприйняття загальнопланетарного масштабу економічної нестабільності має місце у найбідніших східних країнах, найнижчий (43%) – у західних державах [7, с. 258–259].

Зазначена регіональна специфіка у ставленні до вказаної проблеми доводить, що вагомим чинником формування ставлення респондентів до економічної нестабільності є існуючий рівень економічного розвитку їхніх країн. Відповідно, чим нижчі показники економічного зростання, тим вищим є прагнення опитаних до досягнення світової економічної стабільності. Це може означати, що у подоланні диспропорцій економіки світу найбільше зацікавленими залишаються переважно ті країни, які мають найскромніші матеріальні можливості та здійснюють найменший вплив на координацію глобальної економічної системи. У цьому контексті, по-перше, глобальна економічна нестабільність є однією з основних причин бідності, соціальної незахищеності значної частини людства. Невизнання більшістю респондентів економічної нестабільності глобальною проблемою свідчить про далеко не повне розуміння причинно-наслідкових зв'язків трансформації найважливіших світових загроз. По-друге, під-

тверджується гостра потреба глибокого усвідомлення громадянами розвинених країн доцільності гармонізації глобальної економіки, справедливого вирівнювання світового економічного розвитку.

Формування глобалістичної свідомості на національному рівні має здійснюватися з урахуванням особливостей соціально-економічного та воєнно-політичного стану певного суспільства. Особливості формування і розвитку глобалістичної свідомості більшості громадян України пов'язані з масштабними подіями, що охопили майже всю Україну під час Помаранчевої революції 2004–2005 рр., Революції гідності 2013–2014 рр. та сприяли розвитку демократії, посиленню патріотизму, утвердженню західних цінностей, зростаючій підтримці інтеграційного курсу до європейського, євроатлантичного політичного простору. Значний вплив на формування суспільних поглядів здійснюють результати реформ практично в усіх сферах суспільного життя. Особливої значущості при цьому набувають процеси децентралізації. Як уряд, так і західні партнери називають децентралізацію однією з найважливіших реформ в Україні після 2014 р., яка передбачає здійснення заходів із пом'якшення проявів нерівномірного розвитку регіонів держави, а відповідно, й досягнення територіальної рівності та соціальної справедливості в суспільстві. У цьому контексті, особливого значення набуває необхідність реалізації Європейської хартії місцевого самоврядування в Україні.

Країни – учасниці Ради Європи в 1985 р. підписали Європейську хартію місцевого самоврядування. Її основною метою було становлення та фінансове зміцнення місцевого самоврядування в Європі. Фундаментом цієї Хартії є концепція місцевого самоврядування, форми та методи його функціонування, нормативно-правова та фінансові основи. Європейська хартія закріпила, що місцева влада є однією з головних підвалин кожного демократичного режиму, основним принципом якого є право громадян на участь в управлінні державою як у цілому, так і на місцевому рівні. Кінцевим результатом децентралізації має стати створення нової системи місцевих бюджетів та міжбюджетних відносин, в основі якої повинна бути інституційна симетрія, що передбачає поєднання та взаємозв'язок економічних суб'єктів, які користуються суспільними благами, сплачують податки (несуть тягар витрат), і тих, хто приймає самостійно рішення про її надання (місцеві органи влади).

Воєнно-політичний та соціально-економічний складники глобалістичної свідомості є одним із головних інструментів державного управління соціально-

економічними, військовими та іншими соціальними відносинами. Визначальний їх вплив проявляється й у формуванні інших форм суспільної свідомості відповідно соціально-економічним і воєнно-політичним інтересам соціальних груп, у залученні у сферу соціально-економічної, воєнної політики й ідеологічної боротьби проблем науково-технічного прогресу, економіки, моралі, права, релігії, досягнень конкретних наук.

Найбільш активною в соціально-економічній і воєнно-політичній свідомості є соціально-економічна і воєнно-політична ідеологія. Вона існує у формі системи теоретичних ідей, які виражають інтереси певних соціальних груп відносно економічної та державної влади, війни і миру, виробляється ідеологами і вноситься у свідомість людей. Соціально-економічна і воєнно-політична психологія відображає інтереси соціальних груп не так чітко і глибоко, вона повніше охоплює зовнішній бік соціально-економічних, воєнно-політичних та інших відносин. На основі соціально-економічних, воєнно-політичних ідей та поглядів у світогляді особистості й формуються знання, ідеали, норми, принципи, ціннісні орієнтації, які розкривають її роль і місце в соціальній структурі суспільства та визначають соціальну спрямованість світогляду. Даний аспект важливий передусім тим, що дає змогу детально розглянути цей вплив в умовах вирішення сучасних проблем, пов'язаних зі змінами у світогляді українського народу в контексті національно-державного самовизначення України, реінтеграцією України з РФ, курсом на асоціацію з ЄС, інтенсифікацією співробітництва української держави з НАТО у галузі безпеки, імплементацією європейських норм права у вітчизняне законодавче поле, впровадженням соціально-економічних, політико-правових, військових стандартів у суспільне життя країни на основі проєвропейських суспільно-політичних, соціально-економічних, морально-правових цінностей та ціннісних орієнтацій.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, глобалістична свідомість та її соціально-економічний і воєнно-політичний складники сучасного українського суспільства є суттєвими детермінантами ефективності процесу євроінтеграції та співпраці з НАТО української держави в складних умовах ведення гібридної війни на Сході України. Філософсько-економічне розуміння характеру та особливостей впливу глобалістичної свідомості на світогляд, діяльність і поведінку громадян України дає змогу суб'єктам державного управління значно підвищити якість вирішення завдань, які стоять перед сучасним українським суспільством.

1. Стадник М.М. Стратегії соціального розвитку України. Філософія, релігія та культура у глобалізованому світі : матеріали доповідей та виступів всеукр. наук.-теор. конф. з міжнар. уч., 23 листопада 2015 р. Житомир : Видавець О.О. Євенок, 2015. С. 250–253.

2. Шіммельфеннінг Ф., Зедельмаєр У. Європеїзація Центральної та Східної Європи. Київ : Юніверс, 2010. 288 с.

3. Appel H. *Expansion of NATO and the European Union*. N.Y. : Keck Strategic Studies, 2007. 129 p.

4. Lasas A. *European Union and NATO Expansion: Central and Eastern Europe*. London : Palgrave Macmillan, 2010. 226 p.

5. Waltz K. *NATO Expansion: A Realist View. Explaining NATO Enlargement*. / Rauchhaus R. (ed.). London : Frank Cass, 2001. P. 23–38.

6. Bukkvoll T. *Ukraine and European Security*. London : Royal Institute of International Affairs, 1997. 129 p.

7. Колісниченко Р.М. Глобалістична свідомість людства: політологічний аналіз : монографія. Київ : Персонал, 2017. 422 с.

E-mail: Kopytovaira@i.ua